

Rödsvingel

– odlingsråd vid ekologisk fröodling

- Rödsvingel bör odlas där risken för nattfrost i maj månad är liten. I Sverige talas om att rödsvingel ska odlas "med havsutsikt"
- Rödsvingel bildar samtliga fröbärande skott på hösten och är mycket beroende av en bra höstbehandling – ned med stubben, bort med halmen!
- Erfarenheterna av ekologisk rödsvingelodling i Sverige är mycket liten

ODLINGSKALENDER

Insåningsåret

Insådd i vårstråsäd

April: Insådd samtidig med skyddsgrödan.
Augusti: Vårstråsädens stubb putsas direkt efter skörd.
Kvävegödsling.
Början av oktober: Kvävegödsling.

Insådd i höstraps

Augusti: Gräsfröna blandas med rapsutsädet och sås samtidigt.
September: Eventuellt radhackning.
Tidig vår: Eventuellt radhackning.
Juli efter rapsskörd: Rapsstubben putsas vid behov.
September: Eventuellt radhackning.
Början av oktober: Kvävegödsling.

Fröskördeåren

Mars - april

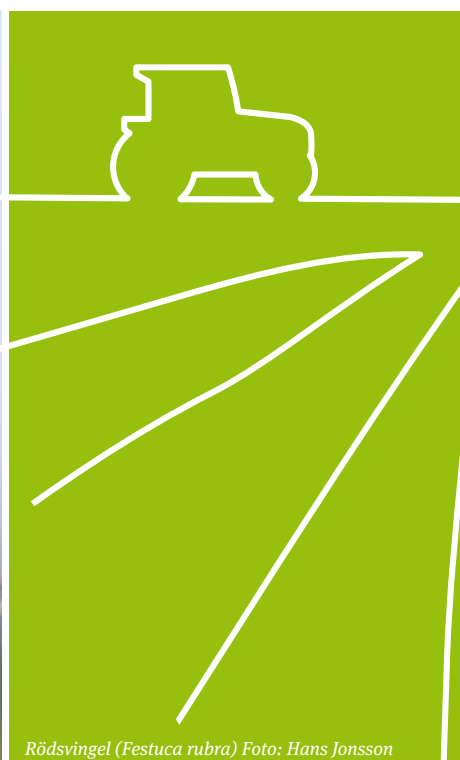
Kvävegödsling vid tillväxtstart. Eventuellt radhackning.

Augusti

Fröstubben putsas hårt.

Början av oktober

Återväxten skördas eller putsas. Efter sista putsning kvävegödslas.

Rödsvingel (*Festuca rubra*) Foto: Hans Jonsson

Rödsvingel är ett flerårigt, tuvat gräs, med upprätt spensligt nästan bladlöst strå. Rödsvingel indelas i tre sortgrupper: **Festuca rubra, rubra**, långa utlöpare, **Festuca rubra, trichophylla**, korta utlöpare och **Festuca rubra, commutata**, utan utlöpare. Ekologisk rödsvingel används i enstaka betesblandningar. Rödsvingel är känslig för nattfrost i maj månad och odlas främst i kustnära områden i södra Sverige. Rödsvingel bör inte odlas på mulljordar eller lättare jordar om det inte finns bevattningsmöjligheter. Rödsvingel kan normalt skördas två till tre år. 2009 skördade man för första gången ekologisk rödsvingel i Sverige. År 2010 är arealen med ekologisk rödsvingel till skörd endast 23 hektar men det finns behov av flera odlare.

Fribelägenhet

Tänk på att frövallarna har ett fribelägenhetskrav. Detta betyder att det inte får finnas växter av samma art men annan sort än frövallens inom ett visst avstånd, eftersom det då finns risk för korspollinering. Allt ekologiskt vallfrö är så kallad "bruksvara (C-kvalitet)" för vilket fribelägenhetskravet är minst 50 meter (100 meter om fältet är mindre än 2 hektar). För att undvika pollinering från en annan sort som växer i en slättervall, träda, skyddszon eller fältkant måste dessa putsas i god tid innan rödsvingeln blommar.

Etableringsteknik

Rödsvingel kan sås in med både 12 cm och 24 cm radavstånd. Lämplig utsädesmängd är cirka 5 kilo utsäde per hektar oavsett insåningsgröda och radavstånd. Rödsvingel växer långsamt i början och har behov av en noggrann etablering. Normalt används vårstråsäd eller höstraps som insåningsgröda i ekologisk rödsvingel. I konventionell rödsvingelodling använder man ofta höstvetete som insåningsgröda men spillplanter av höststråsäd kan inte bekämpas i den ekologiska odlingen. Om insåningsgrödan är vårstråsäd bör man så denna med dubbelt radavstånd. Utsädesmängden i vårstråsäd reduceras med cirka 30 procent vid sådd på 24 cm radavstånd.

En bra såbbädd är viktig och rödsvingel bör maximalt sås på 2 cm djup – sträva efter 1 cm. Använd gärna en frösålåda med slangar eller rör som leder fröna från frösålådan till den bakre raden av såbillarna. Det är mycket viktigt att fröna täcks av jord. På många såmaskiner kan man ställa in såddjupet olika i främre och bakre raden av såbillarna. På det viset kan man så insåningsgrödan på ett såddjup (de främre såbillarna) och gräsfröna på ett annat såddjup (de bakre såbillarna). På vissa såmaskiner (till exempel Rapid) är de främre och bakre såbillarna sammankopplade och kan inte ställas in på olika såddjup. Man kan då välja att så både insåningsgröda och gräsfrö på högst 2 cm djup alternativt luta såmaskinen.

Alternativt kan fröna sås separat omedelbart efter sådd av insåningsgrödan med en vanlig såmaskin efter föregående vältning. Så gräsfröna snett mot insåningsgrödan så att insåningsgröda och gräsinsådd tar upp så mycket jordyta som möjligt. Välta gärna efter sådd av fröna.

Vid insådd i höstraps ska rödsvingelfröet blandas med höstrapsen och sås i samma rad. Det är viktigt att blanda fröna ordentligt och det är en fördel med en såmaskin med omrörare. Det finns bra erfarenheter av att etablera ekologisk ängssvingel på detta sätt. Om raps och rödsvingelfrö blandas och sås i samma rad på 24 cm radavstånd kan du radhacka båda insåningsåret och fröskördeåren.

Man kan inte kompensera för en dålig såbbädd eller en för kraftig insåningsgröda med en högre utsädesmängd.

Gödsling

På Jordbruksverkets och på KRAVs webbplats finns information om vilka gödselmedel som är tillåtna i ekologisk odling.

Tabell 1. Kvävegödsling (N) av rödsvingel.

	Vår	Höst
Insåningsåret		Kvävetillförseln är beroende av insåningsgrödan: Insådd i vårstråsäd: 30 kg/ha N direkt efter skörd av skyddsgrödan och 60 kg/ha N efter sista putsning. Insådd i höstraps: 60 kg/ha N efter sista putsning.
Fröskördeåren	40-60 kg/ha N vid tillväxtstart. Helst i form av snabbverkande kvävegödselmedel som rötrest, svinflyt eller Vinass.	80 kg/ha N i början av oktober efter sista putsningen.

Rödsvingeln startar tillväxten mycket tidigt på våren. I ekologisk odling bör man ge en stor kvävegiva på hösten eftersom man ofta inte har tillgång till snabbverkande kvävegödselmedel. Höstgödslingen gör att kvävet finns i marken när tillväxten börjar på våren. Om man har god tillgång på snabbverkande kvävegödselmedel som rötrest eller Vinass kan man ge 60 kilo kväve per hektar på hösten och 60 kilo kväve per hektar på våren.

Om du önskar ensilera återväxten tillförs 40 kilo extra kväve per hektar 1 till 2 veckor efter fröskörd (direkt efter putsningen av fröstubben). I övrigt gödslas enligt tabell 1.

Fosfor, kalium och svavel

Rödsvingel har behov av cirka 15 kilo fosfor per hektar, 50 kilo kalium per hektar och 15 kilo svavel per hektar.

Mangan

Rekommendationen är att om man i andra grödor har behov för mangansprutning ska även rödsvingelvallen behandlas. Kontrollera att medlet får användas enligt reglerna för ekologisk produktion samt enligt din kontrollorganisations regler.

Ogräsbekämpning

De ogräs man ska vara extra uppmärksam på är de som riskerar varans möjlighet att bli certifierad. Till dessa ogräs hör framförallt ekorrsvingel, vitgröe, kärrgröe, kvickrot och renkavle. I ekologiska växtföljder har man dock ofta många värsådda grödor så gräsogräs brukar inte ställa till så stora problem. Rödsvingel ska inte odlas i samma växtföljd som andra svingelarter, engelskt rajgräs och hundäxing. Undvik även fånggrödor i växtföljden med dessa arter. Baldersbrå går att rensa bort men är ett allvarligt ogräs som konkurrerar med rödsvingeln om ljus- och näringsämnen och gör skörden besvärlig.

En väletablerad gröda är den bästa ogräsbekämpningen. Rödsvingel bör alltid etableras samtidigt med insåningsgrödan. Ogräsharvningar innan vallinsådd torkar ut jordytan och ger en luckig och dålig etablering av frövallen. En kraftig insådd minskar däremot risken för att baldersbrå och skrappor tar sig in i fältet i augusti månad. Det är endast den typ av baldersbrå som gror på sommaren och hösten som ger problem i frövallar.

Om du radsår rödsvingeln ger det förutsättningar för radhackning. Radhackning bör dock undvikas på fält med mycket sten. Utifrån erfarenheter med ängssvingel bör du inte så rödsvingeln på större radavstånd än 24 cm. Moderna radhackor kan arbeta på 24 cm avstånd. Radhacka en gång på hösten och en gång tidig vår. Sena radhackningar på våren bör undvikas på grund av risk för grönskott.

Fältet bör vara fritt från kvickrot när frövallen etableras. Even-

tuella kolonier med kvickrot putsas fröskördeåren. Kvickroten är svår att rensa bort och får inte gå i ax.

Skräppor plockas för hand. Om grödan strängläggs är det ofta enkelt att plocka skräpporna i strängen. Problemet med skräppor ökar med vallåldern.

Begränsa ogräsens invandring i fröodlingen genom att regelbundet putsas av eller harva runt fältkanterna.

Skadegörare

Rödsvingel kan angripas av bland annat mjöldagg och rost men angreppen är sällan allvarliga. Det är ovanligt att konventionella odlare bekämpar sjukdomar i rödsvingel. Som ekologisk odlare har du inga bekämpningsmöjligheter. Vitaxkvalster kan skada axet. Skadorna börjar oftast i kanterna och blir värre i äldre vallar. Om du har kraftiga angrepp av vitaxkvalster i andra årsvallen ska du inte satsa på ytterligare en fröskörd.

Skörd

Rödsvingel skördas ofta direkt men bör strängläggas om grödan inte gått omkull när skördetidpunkten närmar sig. Strängläggning har i svenska försök gett en merskörd på cirka 15 procent jämfört med direktskörd. Skörden är normalt i sista hälften av juli.

Vid direktskörd bör vattenhalten i fröna vara under 20 procent på grund av ojämn mognad. Både strå och vippan har då fått en ljusgul-vit färg och fröna är vaxaktiga eller mjöliga.

Stränglägg grödan när toppen av vippan börjar få en rödgul färg och de översta fröna sitter löst. Vattenhalten vid strängläggning är cirka 30 procent. **Stränglägg hellre två dagar för tidigt än två dagar för sent!** Normalt torkar grödan sex dagar på sträng men det kan variera mycket. Stränglägg gärna på eftermiddagen när grödan har fått en torr botten – så torkar strängen bättre och knivarna kan lättare arbeta sig igenom grödan. Normalt används en rapshuggare på högst 18 fot eller en knivbalk (till exempel BCS Duplex).

Ett pickup-bord på skördetröskan är inte ett måste, men

underlättar skörden av strängarna och man blir mindre känslig för dåligt väder och blött växtmaterial.

Efterbehandling av fröet

En fröråvara med hög vattenhalt och ojämnt moget frö orsakar snabbt skadlig värmebildning. Detta innebär en risk att fröets grobarhet sänks. För att bevara kvaliteten är det viktigt att snarast lufta och kyla fröet under 2 till 3 dygn. Kontrollera luftgenomströmningen med en flödesmätare. Efter detta påbörjas aktiv torkning, eventuellt med tillsatsvärme, till under 12 procent vattenhalt för att få en lagringsduglig råvara. Vid direkttröskning är det extremt viktigt att påbörja luftningen samma dag som fröna skördas och att fläkten klarar mottrycket.

1 kubikmeter råvara med 80 procent renvaruhalt väger cirka 200 kilo.

Höstbehandling

Den sista putsningen på hösten anpassas så rödsvingeln kan växa och återhämta sig 3 till 4 veckor innan vintern kommer. Rödsvingeln bör vara högst 10 cm hög inför vintern och putsas vanligtvis sista gången i början av oktober.

Insåningsåret då insåningsgrödan är spannmål

Direkt efter skörd av insåningsgrödan förs halmen bort och stubben putsas till högst 6 cm. Rödsvingel behöver **mycket** ljus på hösten för att utveckla många fröbärande skott. Det har avgörande betydelse för skörden i förstaårsvallen.

Insåningsåret då insåningsgrödan är höstraps

Rapshalm omsätts snabbt och kan hackas om halmen kan spridas jämnt. En harvning med en ogräsharv kan vara nödvändig för att sprida halmen jämt. Välta efter harvningen om det finns småsten i fältet.

Fröskördeåren

Fröhalmen bör tas bort. 1 till 2 veckor efter fröskörd putsas stubben hårt (cirka 5 cm stubbhöjd). Rödsvingeln putsas eller skördas igen i början av oktober.

FAKTARUTA

Grundinställning av tröskan vid skörd av rödsvingel

Cylinder	Periferihastighet 25 till 30 meter per sekund vilket normalt motsvarar 800 till 1000 varv per minut.
Slagsko	I framkanten cirka 12 mm och i bakkanten cirka 5 mm.
Såll	Ovansåll: lamellsåll 10 mm. Undersåll: lamellsåll 6 mm; rundsåll 6 mm.
Luftmängd	Börja med låg hastighet på fläkten och justera sedan med hänsyn till renhet och fröspill.